

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์

ปัจจัยในการผลิตรายการศาสนาแต่ละรายการมีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าปัจจัยใดจะเป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยใดเป็นปัจจัยอุปสรรคสำหรับการผลิตรายการนั้นๆ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังนี้

ปัจจัยภายในองค์กรผู้ผลิต

1. การจัดการองค์กรผู้ผลิต

1.1 องค์กรศาสนา

องค์กรศาสนาสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือองค์กรศาสนาที่ได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานี และที่เช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี

องค์กรศาสนาที่ได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานี

องค์กรศาสนาที่ได้รับสิทธิในการแพร่ภาพรายการศาสนา เป็นองค์กรที่มีหน้าที่เผยแพร่ศาสนาของแต่ละศาสนาอยู่แล้ว เช่น

- องค์กรส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผลิตรายการ ฐัฐธรรม นำชีวิต(วันพุธ)
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลิตรายการ ฐัฐธรรม นำชีวิต(วันจันทร์)
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลิตรายการ อยู่เย็นเป็นสุข
- สำนักจุฬาราชมนตรี ผลิตรายการ ที่นี่สำนักจุฬาฯ
- ศูนย์กลางคณะกรรมการกลางอิสลาม ผลิตรายการ วิถีอิสลาม
- สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย ผลิตรายการ แสงธรรม และรายการ พระเจ้าสถิตกับเรา
- กรรมการประสานงานคริสตจักร โปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย หรือสื่อเพื่อชีวิต ผลิตรายการ คำตอบชีวิต และรายการ คริสตจักรในบ้าน

ซึ่งองค์กรศาสนาส่วนใหญ่ไม่มีความพร้อมด้านการผลิตรายการ เนื่องจากองค์กรศาสนาไม่มีความรู้เรื่องการผลิตรายการ โทรทัศน์ และไม่มีทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตรายการ จึงจะเน้นเรื่องราวและเนื้อหาของศาสนามากกว่า ผู้ผลิตรายการที่เป็นองค์กรศาสนาบางรายการจึงต้องจ้างบริษัทรับผลิตรายการมาผลิตรายการแทน ส่วนองค์กรศาสนาจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหา หรือรูปแบบรายการ ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กรศาสนาเอง

- รายการอยู่เย็น เป็นสุข เป็นรายการที่ทางโมเดิร์นไนน์ทีวี มอบเวลาออกอากาศให้กับทางมหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย เพื่อการเผยแพร่ศาสนา และประชาสัมพันธ์องค์กร แต่ทางมหาวิทยาลัย ไม่มีทีมงานที่มีความรู้ด้านการผลิต จึงจ้างบริษัท นานูญ จำกัด เข้ามารับผิดชอบการผลิตรายการ ส่วนทางมหาวิทยาลัยรับหน้าที่คัดเลือกเนื้อหาและเตรียมเนื้อหาที่จะนำเสนอในแต่ละตอน

“ในการผลิตรายการ ทางมหามงกุฎฯ จะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบด้านเนื้อหารายการเอง ส่วนบริษัทเรารับผิดชอบด้านการถ่ายทำให้มีประสิทธิภาพตามที่ได้กำหนดไว้ก็พอ รวมถึงพระที่มาร่วมในรายการ ทางมหามงกุฎก็จะเลือกมาเอง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่น่าเสนอด้วยว่าเรื่องอะไร ท่านไหนเหมาะ แต่พอรายการออกมามีผลตอบรับไม่ค่อยดี หรือก็จะมาโทษกันว่าเป็นเพราะเนื้อหาไม่ดี หรือกระบวนการผลิตไม่ดี” (สัมภาษณ์ คุณทิพาวรรณ เฉลิมทอง, ทีมงานผู้ผลิตรายการอยู่เย็นเป็นสุข, วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

- รายการ คริสตจักรในบ้าน ผลิตโดยองค์กรสื่อเพื่อชีวิต ได้รับช่วงเวลาออกอากาศจากทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 องค์กรสื่อเพื่อชีวิตซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนา มีเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานน้อย โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้ด้านการผลิตรายการ มีเพียง 2 คนเท่านั้น และต้องรับผิดชอบรายการถึง 2 รายการ ดังนั้นในการจัดการองค์กรผู้ผลิต เจ้าหน้าที่จะต้องมีการจัดการที่ดี มีการแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนเพื่อผลิตรายการออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“องค์กรสื่อเพื่อชีวิต มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรายการเพียงแค่ 2 คน และองค์กรต้องรับผิดชอบรายการถึง 2 รายการ ทำให้ต้องกระจายกันทำงาน และมีการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ที่ต้องรับผิดชอบรายการคริสตจักรในบ้านเพียงคนเดียว และคุณภาวิณี บุญทวี จะรับผิดชอบอีกรายการหนึ่ง (รายการคำตอบชีวิต)” (สัมภาษณ์ คุณวรัชชนต์ อังนานุกุล, ผู้ควบคุมการผลิตรายการคริสตจักรในบ้าน, วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2550)

ดังนั้นการบริหารจัดการขององค์กรศาสนา อาจเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการผลิตรายการศาสนา เนื่องจากไม่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตรายการ หรือมีการปฏิบัติงานที่ค่อนข้างช้า เพราะเจ้าหน้าที่ขององค์กรยังมีหน้าที่อื่นๆในองค์กรที่ต้องรับผิดชอบ แต่ละองค์กรต่างมีวิธีแก้ปัญหาต่างกันไปขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้บริหารองค์กรศาสนานั้นๆเป็นสำคัญ กล่าวคือผลิตรายการตามความสามารถของตนเอง โดยใช้ทีมงานในการผลิตรายการงานอย่างจำกัดหรือใช้การว่าจ้างบริษัทรับผิดชอบรายการโทรทัศน์ หรือขอความร่วมมือจากองค์กรที่มีความรู้ เช่น สถานีโทรทัศน์ หรืออาสาสมัครที่มีความรู้ด้านการผลิตรายการโทรทัศน์

องค์กรศาสนาที่เข้าเวลาออกอากาศจากทางสถานี

นอกจากองค์กรศาสนาได้รับการสนับสนุนจากสถานีตามที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีองค์กรศาสนาอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีความตั้งใจที่จะผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์ เพื่อเผยแพร่ศาสนา และประชาสัมพันธ์องค์กรของตน องค์กรเหล่านี้มีความพร้อมและความสามารถในการจัดการองค์กรในส่วนของรายการได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีบุคลากร หรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรที่มีความรู้ด้านการผลิตรายการโทรทัศน์ แม้ว่าจะเป็นองค์กรผู้ผลิตที่มีขนาดเล็กก็ตาม เช่น

- เสถียรธรรมสถาน ผลิตรายการ ธรรมสวัสดิ์
- มูลนิธิถาวรจิตตาวโร-วงศ์มาลัย (วัดปฐมวนาราม) ผลิตรายการ เจริญธรรม
- มูลนิธิเพื่อนช่วยเพื่อน ผลิตรายการ วิถีธรรม
- มูลนิธิพันธกิจพระพรไทย ผลิตรายการ จากใจถึงใจ

ซึ่งองค์กรศาสนาเหล่านี้มีการจัดการองค์กร มีการกำหนดหน้าที่ให้กับทีมงานขององค์กรเองให้มารับผิดชอบด้านการผลิต ซึ่งเป็นผู้ที่มีความตั้งใจและความพร้อมในการผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์เป็นอย่างดี

- รายการ เจริญธรรม อยู่ใน การดูแลของมูลนิธิถาวร จิตตาวโร-วงศ์มาลัย คุณสมชาติ ครอบกิจ เป็นกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ของมูลนิธิ ประกอบกับคุณสมชาติมีบริษัทรับผลิตรายการโทรทัศน์ เคยผลิตรายการหลายรายการเช่น คู่บ้าน และตำนานช้างไทยของการบินไทย จนได้รับรางวัลโทรทัศน์ทองคำ เป็นต้น จึงมีความรู้ในด้านการผลิต และความพร้อมด้านอุปกรณ์อย่างมาก ดังนั้นคุณสมชาติจึงเป็นผู้รับผิดชอบในการผลิตรายการโดยทั้งหมด จึงถือว่าเป็นปัจจัยภายในองค์กรที่สามารถควบคุมได้ และเป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อการผลิตรายการ

การทำงานของ คุณสมชาติสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของรายการเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นหนึ่งในกรรมการของมูลนิธิ จึงเข้าใจถึงความต้องการของพระราชพิพัฒนาทรนาแสนอ รายการให้กับผู้ชม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ทางมูลนิธิให้ความสำคัญ คือ ธรรมปฏิบัติ หรือการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของวัดปฐมวนาราม

องค์กรศาสนาที่เข้ามาขอเช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานีเป็นองค์กรที่เล็งเห็นความสำคัญของการเผยแพร่ศาสนาผ่านสื่ออย่างแท้จริง ซึ่งเกิดจากความพร้อมหลายด้านขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารองค์กรที่กำหนดวัตถุประสงค์ให้องค์กรเผยแพร่ศาสนาผ่านสื่อ เจ้าหน้าที่ภายในองค์กรเองที่มีความรู้ด้านการผลิตรายการ และการจัดการที่มีประสิทธิภาพ หรือการจัดสรรงบประมาณว่าจ้างให้มีผู้รับผิดชอบในการผลิตรายการ เพื่อให้องค์กรเกิดความพร้อมในการผลิตรายการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

1.2 สถานีโทรทัศน์

สถานีโทรทัศน์ส่วนใหญ่ผลิตรายการศาสนาเอง แต่มีเพียงสถานีเดียวเท่านั้นที่ร่วมผลิตรายการศาสนาร่วมกับองค์กรศาสนา ดังนั้นรายการศาสนาเหล่านี้จะได้รับการสนับสนุนเวลาออกอากาศจากทางสถานีทั้งหมด สถานีที่ผลิตรายการศาสนามีดังต่อไปนี้

- สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3
- สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
- โมเดิร์นไนน์ทีวี
- สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 เป็นสถานีโทรทัศน์เพียงสถานีเดียวที่มีนโยบายร่วมผลิตรายการกับองค์กรอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรศาสนา เนื่องจากมีองค์กรศาสนาได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานี แต่ไม่สามารถผลิตรายการเองได้ เช่น สำนักพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น องค์กรเหล่านี้จึงขอความร่วมมือจากทางสถานีให้เข้าไปปรับผิชอบด้านการถ่ายทำรายการ จึงถือว่าการผลิตรายการเป็นการทำงานประสานกันระหว่างสถานีและองค์กรศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของกรมประชาสัมพันธ์ที่ทุกสถานีจะต้องมีการแพร่ภาพรายการธรรมะ อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 15 นาทีต่อสัปดาห์

- รายการเพื่อแผ่นดินไทย เป็นรายการศาสนาที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยสถานีจะรับผิดชอบด้านการถ่ายทำ ในส่วนเนื้อหาในรายการ และผู้ร่วมรายการ ทางมหาวิทยาลัยจะเป็นผู้รับผิดชอบเอง เนื่องจากทางมหาวิทยาลัย ต้องการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ให้กับประชาชนได้ทราบและได้รู้จักมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมากขึ้น

“มหาวิทยาลัย ต้องการเผยแพร่กิจกรรมของคณะสงฆ์ให้กับคนดู ว่าหน่วยงานนี้ทำอะไรบ้าง เพราะส่วนใหญ่ประชาชนจะคิดว่าสงฆ์ ไม่ทำอะไร วันๆเอาแต่นอน แต่จริงๆแล้ว ก็ทำงานต่างๆมากมาย ทำงานเพื่อสังคม มีการประชุมสัมมนาวิชาการ จัดกิจกรรมต่างๆ” (สัมภาษณ์ คุณสมหมาย สุภามิต, ผู้ควบคุมการผลิต, วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

สถานีโทรทัศน์เป็นองค์กรผู้ผลิตที่มีขนาดใหญ่ ทำให้การจัดการและดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์ มีหลายขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นด้านเอกสาร การขออนุมัติในเรื่องต่างๆ หรือการจอบุคลากรสำหรับการผลิตรายการ ซึ่งต้องปฏิบัติให้เป็นตามกฎระเบียบข้อบังคับของสถานี และในแต่

ละสถานีก็จะแตกต่างกันตามแต่ละสถานีกำหนด จึงทำให้ผู้บริหารองค์กรอาจดูแลไม่ทั่วถึง ดังนั้นผู้ควบคุมการผลิตรายการจากทางสถานี จึงเป็นผู้ดูแล และตัดสินใจเองทั้งหมด

1.3 บริษัทผลิตรายการโทรทัศน์

บริษัทผลิตรายการโทรทัศน์ ไม่ว่าจะจะเป็นบริษัทที่เช่าเวลาออกอากาศจากสถานีเอง หรือได้รับการว่าจ้างจากองค์กรที่ได้รับเวลาออกอากาศจากสถานี จะมีความพร้อมในกระบวนการผลิตมากกว่าองค์กรอื่นๆ แม้เป็นองค์กรที่มีขนาดเล็กแต่จะมีการจัดการองค์กรที่เป็นระบบบริษัท และอาจมีความพร้อมมากกว่ารายการที่สถานีเป็นผู้ผลิต เนื่องจากการทำงานในระบบบริษัทส่งเสริมให้การปฏิบัติงาน และการตัดสินใจจึงมีความรวดเร็ว ไม่มีขั้นตอนการทำเอกสารที่ยุ่งยากในการปฏิบัติงาน แต่ถ้าเป็นรายการที่ได้รับการว่าจ้างจากองค์กรศาสนา บริษัทผลิตรายการโทรทัศน์จะมีหน้าที่รับผิดชอบเพียงการถ่ายทำรายการ เพราะส่วนของเนื้อหาองค์กรศาสนาจะเป็นผู้รับผิดชอบเอง

- บริษัท นานูญ จำกัด รับผิดชอบรายการ อยู่เย็นเป็นสุข โดยมีมหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย เป็นผู้ดูแลส่วนของเนื้อหา
- บริษัท สตาร์ มีเดีย จำกัด รับผิดชอบรายการ ที่นี่สำนักจุฬาฯ โดยมีสำนักจุฬาราชมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบด้านเนื้อหา
- บริษัท เบิร์ด อาย วิว จำกัด ผลิตรายการ บ้านธัมมะ โดยบริษัทเป็นผู้รับผิดชอบขั้นตอนการผลิตรายการทั้งหมด

ซึ่งบริษัทผลิตรายการเหล่านี้ มีความพร้อมในกระบวนการผลิตรายการ มีการจัดระบบในการปฏิบัติงานที่ดี เนื่องจากเป็นบริษัทที่รับผิดชอบรายการโทรทัศน์โดยทั่วไป มีการทำงาน และการตัดสินใจที่รวดเร็ว ไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากหรือซับซ้อนแต่อย่างใด นอกจากนี้ทีมงานยังมีความเข้าใจในการทำงานด้านการผลิตรายการเป็นอย่างดี

การจัดการองค์กรผู้ผลิต จะขึ้นอยู่กับลักษณะขององค์กรนั้นๆ ว่าเป็นองค์กรในลักษณะใด ซึ่งลักษณะขององค์กรถือว่าเป็นส่วนกำหนดการปฏิบัติงานของแต่ละองค์กร เพราะการปฏิบัติงานจะเป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้การผลิตรายการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากองค์กรทั้ง 3 องค์กรที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้น บริษัทผลิตรายการโทรทัศน์ มีความพร้อมมากกว่าองค์กรอื่นๆ ในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็น การจัดการองค์กร อุปกรณ์ ทีมงาน และการปฏิบัติงาน รองลงมาคือ สถานีโทรทัศน์ และองค์กรศาสนา ตามลำดับ

2. ทีมงานผู้ผลิต

ทีมงานในการผลิตรายการ ในแต่ละองค์กรจะมีจำนวนทีมงานและความสามารถของทีมงานแตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบของรายการในแต่ละรายการด้วย โดยผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 4 ภายใต้อำนาจ ทีมงานในการผลิต

2.1 องค์กรศาสนา

ทีมงานในการผลิตรายการขององค์กรศาสนาโดยรวม มีจำนวน 1-5 คน ทุกคนจะเป็นทีมงานขององค์กรศาสนาเอง ซึ่งจะมีรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี แต่อาจมีเพียง 1-2 คนมีความรู้และความเชี่ยวชาญในการผลิต ซึ่งถือว่าเป็นเพียงความรู้ขั้นพื้นฐานเท่านั้น

- ทีมงานผลิตรายการเวทีธรรม เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีหน้าที่รับผิดชอบการผลิตรายการและการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัย มีทีมงานในการถ่ายทำรายการเพียง 2 คน หรืออาจมีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายประชาสัมพันธ์มาช่วยในบางครั้ง

“ผมสนใจเรื่องการผลิตรายการโทรทัศน์มาโดยตลอด เมื่อสี่ปีก่อนก็เข้ามาทำงานในมหาวิทยาลัย ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และมีโอกาสได้ผลิตรายการโทรทัศน์มาโดยตลอด จนตอนหลังได้ไปเรียนปริญญาโท เพิ่มเติม เกี่ยวกับสื่อสารมวลชน ซึ่งทำให้เข้าใจเรื่องการผลิตรายการมากยิ่งขึ้น ซึ่งเราก็มีความรู้เรื่องพุทธศาสนาอยู่แล้ว” (สัมภาษณ์ คุณสมหมาย สุภษิต, ผู้ผลิตรายการ, วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

- ทีมผลิตรายการ ธรรมสวัสดิ์ มีเพียง 2 คนเท่านั้น คือคุณ โยธิน สกุลเกสรีวรรณ และคุณ สุวิมล สกุลเกสรีวรรณ ซึ่งทั้งคู่เป็นอาสาสมัครของเสถียรธรรมสถาน ทีมงานผู้ผลิตเป็นทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญและมีความเข้าใจในกระบวนการผลิตรายการเป็นอย่างดี เนื่องจากเคยผลิตรายการประเภทสารคดี กับทีมงานของป่าใหญ่เครือข่าย มาก่อน

“ที่เคยทำงานในบริษัทผลิตรายการมาก่อน แต่ทำไปเรื่อยๆเริ่มเบื่อ เบื่อกับการแข่งขันในสังคมการทำงาน เบื่อผู้ร่วมงาน เลยลาออกจากงาน มาทำงานให้กับเสถียรธรรมสถาน ซึ่งที่ก็รู้สึกไม่ต้องแข่งขันกับใคร และเราก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการผลิตรายการให้กับองค์กร” (สัมภาษณ์ คุณ สุวิมล สกุลเกสรีวรรณ, ทีมงานผลิตรายการ, วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

ทีมงานขององค์กรศาสนาที่ผลิตรายการโทรทัศน์ มีจำนวนน้อย ต่อหนึ่งทีม ไม่เกิน 5 คน ซึ่งทีมงานส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ด้านการผลิต อาจมีเพียงหนึ่ง 1-2 คนที่มีความรู้ด้านการผลิต เพราะอาจเคยทำงานด้านการผลิตรายการโทรทัศน์มาก่อน หรือส่วนตัวมีความสนใจด้านการผลิตรายการโทรทัศน์ แต่อาจไม่เพียงพอต่อการผลิตรายการ ซึ่งทำให้เกิดความไม่พร้อมของกระบวนการผลิตและตัวรายการเอง เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา หรือการผลิตรายการที่มีความซับซ้อนมากขึ้น หรือมีรูปแบบรายการที่น่าสนใจมากกว่านี้

2.2 สถานีโทรทัศน์

ทีมงานของสถานีโทรทัศน์ เป็นเจ้าหน้าที่ของสถานีเอง ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบงานต่างๆ ขององค์กรอยู่แล้ว เช่น

- คุณเพชร พรหมช่วย ผลิตรายการ โต้ะข่าวบันเทิง ของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3
- คุณเนติ แก้วเคน เจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าว สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
- คุณเอื้อน แพงลม เจ้าหน้าที่ผลิตรายการ สารคดีเทอดพระเกียรติ และรายการศาสนา ของโมเดิร์นไนน์ทีวี
- คุณมานพ จิรกาญจน์ไพศาล หัวหน้าฝ่ายกลุ่มงานศาสนาและศิลปะ ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11

เนื่องจากทางผู้บริหารเล็งเห็นความสามารถ และความรู้ในเรื่องราวของศาสนาจึงได้มอบหมายหน้าที่ให้กับเจ้าหน้าที่ของสถานีให้เข้ามารับผิดชอบในส่วนของการผลิตรายการ ทีมงานในการผลิต จะเป็นทีมงานของสถานี ที่รับผิดชอบผลิตรายการโดยทั่วไป โดยทีมงานในการผลิตรายการศาสนาของแต่ละสถานีจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน ตามแต่สถานีจะเป็นผู้กำหนด ดังนั้นในการถ่ายทำรายการในแต่ละครั้ง ผู้ควบคุมการผลิตจะต้องบอกกับทีมงานในการถ่ายทำให้ทราบถึงเนื้อหา และรูปแบบของรายการที่ต้องการนำเสนอ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถถ่ายทำรายการออกมาให้เป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้

- สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ได้มอบหมายให้คุณเนติ แก้วเคน เป็นผู้รับผิดชอบในการผลิตรายการ ซึ่งคุณเนติเองมีหน้าที่ประจำในฝ่ายข่าวของทางสถานีด้วย การปฏิบัติงานของคุณเนติเป็นการผลิตรายการให้เป็นที่ไปตามเป้าหมายขององค์กรใหญ่ที่ได้กำหนดไว้

“ผมเคยบวชเรียนมานาน มีความรู้เรื่องศาสนา และรู้จักคนในแวดวงพุทธศาสนาเยอะ เลยได้รับมอบหมายจากผู้บริหารให้ทำรายการศาสนา นอกเหนือจากหน้าที่หลักในฝ่ายข่าวของสถานี

ซึ่งหัวหน้า และเพื่อนร่วมงานจะทราบดี และเข้าใจว่าผมจะต้องไปถ่ายทำรายการศาสนาด้วย ซึ่งต้องแบ่งเวลาจากงานประจำไปถ่ายทำรายการ” (สัมภาษณ์, คุณเนติ แก้วเคน, ผู้ควบคุมการผลิตรายการธรรมะวันอาทิตย์, วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

- ทีมงานที่ใช้ในการถ่ายทำในแต่ละครั้งประมาณ 4 คน คือ ช่างกล้อง ช่างเทคนิคด้านเสียง ช่างเทคนิคด้านแสง และผู้ควบคุมการผลิต คือคุณเอื้อน แพงลม ซึ่งมีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี เนื่องจากเคยบวชมาเป็นระยะเวลาานาน ส่วนทีมงานในการถ่ายทำรายการจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามแต่ว่าทางสถานีเป็นผู้จัดให้ ดังนั้นในการถ่ายทำรายการในแต่ละครั้งทีมงานจะไม่ใช้ทีมเดิม ยกเว้นคุณเอื้อนที่มีหน้าที่รับผิดชอบรายการโดยตลอด ในการถ่ายทำ ผู้ควบคุมการผลิตจะชี้แจงถึงรูปแบบ เนื้อหา ให้ช่างกล้องเข้าใจก่อน เมื่อถึงการถ่ายทำจริง ช่างกล้องก็จะเก็บภาพต่างๆของวัดตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการถ่ายทำในแต่ละครั้งแม้ว่าไม่ใช่ทีมงานเดิม ก็ไม่ประสบปัญหาในการถ่ายทำรายการ เนื่องจากรายการไม่มีรูปแบบการผลิตเฉพาะ หรือซับซ้อนมากนัก

“ทีมช่างกล้องจะเปลี่ยนทีมไปในทุกครั้ง ขึ้นอยู่กับทางสถานีจะกำหนดให้ พี่จะบอกก่อนทีมงานทุกครั้งก่อนการถ่ายทำรายการว่าจะถ่ายทำไร่บ้าง รายการมีเนื้อหาอย่างไร ซึ่งก็ไม่มีปัญหาอะไรในการทำงาน เพราะส่วนใหญ่จะรู้จักกันหมด และช่างกล้องทุกคนก็มีฝีมือ และรายการไม่มีรูปแบบที่ซับซ้อน หรือรูปแบบเฉพาะ ที่ต้องใช้ทีมงานเฉพาะ หรือทีมเดิมทุกครั้งในการผลิต” (สัมภาษณ์ คุณเอื้อน แพงลม, ผู้ควบคุมการผลิตรายการแสงธรรมส่องทาง โมเดิร์นไนน์ทีวี, วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

ทีมงานในการผลิตรายการศาสนาของทางสถานีโทรทัศน์ ผู้บริหารจะมอบหมายให้ผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดีในการรับผิดชอบ โดยจะให้ดูแลรับผิดชอบในทุกขั้นตอนของการผลิต สำหรับทีมงานในการถ่ายทำที่อาจไม่มีความชำนาญ หรือคุ้นเคยกับเนื้อหาของรายการมากนัก และประกอบกับการผลัดเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ในการไปถ่ายทำรายการแต่ละครั้ง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการถ่ายทำรายการ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจในรูปแบบของรายการอย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบของรายการให้มีความเรียบง่าย และง่ายต่อการถ่ายทำรายการไว้ก่อน แต่ในการถ่ายทำทุกครั้งจะต้องมีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิตรายการเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านการผลิตของสถานีโทรทัศน์ และมีหน้าที่ผลิตรายการโทรทัศน์มาโดยตลอด

2.3 บริษัทผลิตรายการ

ทีมงานของบริษัทผลิตรายการจะเป็นทีมงานที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในการผลิตรายการ จำนวนทีมงานของบริษัทผลิตรายการประมาณ 4-6 คน ซึ่งทุกคนจะมีความรู้ด้านการผลิตเป็นอย่างดี แต่อาจมีเพียงความรู้พื้นฐานด้านเนื้อหาของศาสนา หรือส่วนตัวมีความศรัทธาในศาสนาอยู่แล้ว และด้วยประสบการณ์ที่ผลิตรายการศาสนาหลายรายการ หรือเป็นระยะเวลาานาน ทำให้เจ้าหน้าที่ของบริษัทผลิตรายการทราบถึงข้อปฏิบัติ และข้อห้ามของการผลิตรายการศาสนาเป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อการผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์

- เริ่มแรกทีมงานของบริษัท บ้านคนไทย ไม่มีความรู้ในเรื่องของพุทธศาสนามากนัก แต่เมื่อทำงานมาเป็นเวลานาน และผลิตรายการมาหลายรายการ ทำให้มีประสบการณ์มากขึ้น เข้าใจการทำงานกับพระภิกษุ วัด หรือองค์กรศาสนามากขึ้น จนมีความเชี่ยวชาญในการผลิตสื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทราบถึงขั้นตอนการทำงาน การขออนุญาต เช่น เรื่องใดบ้างที่ไม่เหมาะสมในการออกอากาศ ข้อควรระวัง การทำจดหมายขออนุญาตสำหรับการออกอากาศ หรือเนื้อหาซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับราชวงศ์ เป็นต้น ในการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิต ช่วยให้การดำเนินงานง่ายขึ้น และผู้ว่าจ้างเชื่อมั่นในความสามารถของทีมงาน ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อองค์กรผู้ผลิต

“เราเป็นคนในวงการสื่อ เรารู้ว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ แต่ในเรื่องของศาสนานั้น เรารู้เรื่องศาสนาเหมือนกับคนทั่วไป ไม่ได้ลึกซึ่งอะไร ก็ใช้การเรียนรู้จากการทำงานเอา ส่วนทีมงานก็เหมือนกันเรียนรู้จากการทำงานมานาน และจากการผลิตรายการรายการทำให้มีประสบการณ์มากขึ้น แต่ที่มาจ้างเราเพราะเขาบอกว่าทีมงานเราน่ารัก ตั้งใจทำงาน คงเป็นเพราะเหตุนี้ถึงทำให้มีผู้มาติดต่อให้เราผลิตรายการให้เยอะมากขึ้นด้วย” (สัมภาษณ์ คุณเพ็ญพรรณ สุวรรณรังษี, ผู้บริหารบริษัท บ้านคนไทย, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

- บริษัท นานูญ จำกัด ผลิตรายการ อยู่เย็นเป็นสุข และรายการ ฐัธรรม นำชีวิต (วันพุธ) เป็นบริษัทรับจ้างผลิตรายการ รวมถึงการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับองค์กรต่างๆด้วย ซึ่งมีความพร้อมในการปฏิบัติงาน อุปกรณ์ในการถ่ายทำรายการ และมีทีมงานที่มีความชำนาญในการผลิตรายการ และเคยผลิตรายการศาสนามาโดยตลอด และเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อการผลิตรายการ แต่อย่างไรก็ตามการผลิตรายการต้องอาศัยหลายปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุน

“บริษัทเราทำงานด้านการผลิตรายการ หรือทำสื่ूपระชาสัมพันธ์ต่างๆมาโดยตลอด ดังนั้นเรื่องของอุปกรณ์ หรือการทำงานจึงไม่เป็นปัญหาสำหรับเราเลย รวมถึงความรู้ด้านการผลิต รายการศาสนา บริษัทรับผลิตรายการศาสนาหลายรายการ และทีมงานเป็นผู้ที่เคยผลิตรายการ ศาสนามาก่อน” (สัมภาษณ์ คุณทิพาพรรณ เฉลิมทอง, ทีมงานผลิตรายการอยู่เย็นเป็นสุข และ รายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต (วันพุธ), วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บริษัทผู้ผลิตรายการเป็นองค์กรที่มีความพร้อมในการผลิตรายการ มากกว่าองค์กรอื่นๆ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญต่อการผลิตรายการ ซึ่งจะแตกต่างจาก องค์กรศาสนา ที่ในบางครั้งทีมงานเป็นอุปสรรคต่อการผลิตรายการศาสนา หรือการทำงานภายใน องค์กร จึงกล่าวได้ว่าทีมงานของบริษัทผลิตรายการ มีความพร้อมและความชำนาญในการผลิต รายการ ไม่ว่าจะเป็ความรู้ในด้านการถ่ายทำและประสบการณ์การผลิตรายการ มากกว่า สถานีโทรทัศน์ หรือองค์กรศาสนา

ในการผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์ จะขึ้นอยู่กับองค์กรนั้นๆ ว่าเป็นมีลักษณะการ จัดการ หรือการปฏิบัติงานอย่างไร ซึ่งลักษณะขององค์กรเป็นส่วนกำหนดการปฏิบัติงานของแต่ละ องค์กร รวมถึงจำนวนทีมงานและการปฏิบัติงานของทีมงานในการผลิตรายการ และการปฏิบัติงาน จะเป็นปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนให้การผลิตรายการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากองค์กรทั้ง 3 องค์กรที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วนั้น พบว่า บริษัทผลิตรายการโทรทัศน์ มีความพร้อมในการผลิต รายการมากกว่าองค์กรอื่น รองลงมาคือสถานีโทรทัศน์ และองค์กรศาสนา ตามลำดับ ซึ่งจะส่งผล ต่อปัจจัยอื่นๆของกระบวนการผลิตได้อีกด้วย

2. ปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิต

2.1 แหล่งข้อมูลการผลิต

ตามที่ได้กล่าวไว้ภายใต้หัวข้อ ขั้นตอนวางแผนและเตรียมการผลิต ในบทที่ 4 กระบวนการ ผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์ จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็รายการศาสนาใด หรือรายการที่มีองค์กร ผู้ผลิตเป็นองค์กรใดก็ตาม จะมีความพร้อมด้านแหล่งข้อมูลในการผลิตเป็นอย่างดี สามารถหยิบยก ประเด็นต่างๆขึ้นมาเสนอในรายการศาสนาได้อย่างไม่ยากเย็น ซึ่งอาจแตกต่างจากรายการ โทรทัศน์โดยทั่วไป ที่อาจมีปัญหาและความยากลำบากในการหาข้อมูล หรือรวบรวมข้อมูลที่จะ นำเสนอในการผลิตรายการในแต่ละตอน

แหล่งข้อมูลของรายการศาสนาทุกองค์กรผู้ผลิต สามารถแบ่งออกเป็น 3 แหล่ง คือ

- เหตุการณ์ต่างๆในสังคม เช่น เหตุการณ์น้ำท่วม ปัญหาสังคม หรือปัญหาด้านการเมือง ความไม่สงบสุขในบ้านเมือง

- เทศกาลสำคัญ หรือวันสำคัญต่างๆของชาติ หรือ ศาสนา เช่นวันวิสาขบูชา วันคริสตมาส เดือนรอมฎอน หรือวันพ่อ วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

- เรื่องราว กิจกรรมขององค์กรผู้รับผิดชอบรายการ หรือผู้สนับสนุนรายการ

อาจกล่าวได้ว่า แหล่งข้อมูลในการผลิตรายการศาสนา เป็นแหล่งข้อมูลที่มีจำนวนมาก และง่ายในการค้นหา หรือหยิบขึ้นมาเป็นประเด็นในการนำเสนอ จึงถือเป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการผลิตรายการศาสนาเป็นอย่างดี ดังนั้นแหล่งข้อมูลจึงไม่ใช่เรื่องยุ่งยากสำหรับองค์กรผู้ผลิตทั้ง 3 องค์กร คือ องค์กรศาสนา สถานีโทรทัศน์ และบริษัทผลิตรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวองค์กรศาสนาเอง เพราะถือว่าเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้แหล่งข้อมูลในการผลิตมากที่สุด

2.2 นโยบายของรัฐบาล

นโยบายของรัฐบาล ถือเป็นปัจจัยภายนอกขององค์กรสื่อสารมวลชน ที่ส่งผลต่อองค์กรผู้ผลิตรายการศาสนา เนื่องจากเป็นปัจจัยสนับสนุนให้กับรายการศาสนาทางโทรทัศน์ ช่วยให้มียุทธศาสตร์รายการศาสนามากขึ้น และยังเปิดโอกาสให้กับองค์กรศาสนาต่างๆได้มีโอกาสในการเผยแพร่ศาสนาผ่านทางโทรทัศน์มากยิ่งขึ้นเช่นกัน

นโยบายที่ส่งผลต่อองค์กรผู้ผลิตรายการศาสนา ได้แก่

1. ข้อกำหนดของกรมประชาสัมพันธ์

กรมประชาสัมพันธ์ได้ระบุถึงความสำคัญของรายการศาสนาว่า ทุกสถานีจะต้องมีรายการศาสนาอย่างน้อย 1 รายการ ความยาวไม่ต่ำกว่า 15 นาที ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มีการผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และยังส่งผลต่อรายการศาสนาทุกรายการไม่เพียงแต่รายการที่ได้รับช่วงเวลาออกอากาศจากทางสถานี

2. นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อสถานีโทรทัศน์

ในปีพ.ศ. 2537 ได้มีนโยบายจากรัฐบาล โดยฯพณฯ อำนวย สุวรรณคีรี รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น ให้มีการผลิตรายการศาสนามากยิ่งขึ้น จึงได้ติดต่อขอความร่วมมือไปทางโมเดิร์นไนน์ทีวี เพื่อขอช่วงเวลาออกอากาศในช่วงเปิดสถานีให้องค์กรศาสนาต่างๆได้ผลิตรายการ และได้รับความร่วมมือจากทางสถานีเป็นอย่างดี

ต่อมาในปลายปี พ.ศ.2547 รัฐบาลได้มีนโยบายเช่นเดียวกับที่ให้กับ โมเดิร์นไนน์ทีวี ในการขอความร่วมมือกับทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 โดยคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น โดยกำหนดให้ทุกศาสนาได้รับเวลาในการออกอากาศโดยทั่วกัน และส่วนของศาสนาอิสลาม ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ได้ยกช่วงเวลาของรายการศาสนาให้แก่ศาสนาอิสลามตลอดทั้งช่วงเดือนรอมฎอน เพื่อผลิตรายการสำหรับเดือนรอมฎอน และงดออกอากาศรายการศาสนาอื่นๆ ในช่วง 04.00 น. เป็นเวลา 1 เดือน จน

จบเดือนรอมฎอน โดยทางสถานีฯไม่คิดค่าเช่าเวลาในการออกอากาศ แต่รายการอาจต้องเสียค่าสวัสดิการบางส่วนให้กับทางสถานีฯ

จากนโยบายของรัฐบาลที่มอบเวลาออกอากาศให้กับรายการขององค์กรศาสนาต่างๆ ดังนั้น โมเดิร์นไนน์ทีวี และสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 จึงน้อมรับนโยบาย แล้วพิจารณาจัดสรรเวลาออกอากาศให้แก่ศาสนาต่างๆ และเนื่องจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีจำนวนผู้นับถือมากที่สุดในประเทศไทย สถานีฯจึงได้ให้เวลาในการออกอากาศแก่ศาสนาพุทธมากกว่าศาสนาอื่นๆ รองมาคือศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ซึ่งมีจำนวนรายการที่ได้รับมอบเวลาออกอากาศจากสถานีฯในจำนวนเท่ากัน ถือว่านโยบายดังกล่าวเป็นปัจจัยจากภายนอกองค์กรที่สำคัญ ในการสนับสนุนและกระตุ้นให้มีการผลิตรายการศาสนามากยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้องค์กรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาผ่านสื่อโทรทัศน์ จนมีจำนวนรายการศาสนาเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในปัจจุบันมีรายการศาสนาทางโทรทัศน์ช่องต่างๆเพิ่มขึ้นเป็น 36 รายการ จากองค์กรศาสนาทั้ง 3 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์

2.3 ช่วงเวลาในการออกอากาศ

ช่วงเวลาในการออกอากาศของแต่ละรายการจะขึ้นอยู่กับ นโยบายของแต่ละสถานี ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการสนับสนุนช่วงเวลาออกอากาศให้กับรายการศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาหลักๆ คือ

- ช่วงเวลาออกอากาศที่ได้รับการสนับสนุนช่วงเวลาจากทางสถานี
- ช่วงเวลาที่สถานีเปิดโอกาสให้องค์กรต่างๆเข้ามาเช่าเวลาในการออกอากาศจากสถานี

ซึ่งช่วงเวลาในการออกอากาศรายการในแต่ละสถานี สามารถแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 12 แสดงถึงช่วงเวลาในการออกอากาศของรายการที่ได้รับและไม่ได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานี

สถานี	ช่วงเวลาในการแพร่ภาพ	
	สถานีให้เวลา	เช่าเวลาจากสถานี
ช่อง 3	04.30-05.15น.	-
ช่อง 5	06.30-07.00น.	05.00-07.00น.
ช่อง 7	06.00-06.30น.	-
ช่อง 9	04.30-05.30น.	05.00-06.00น.
ช่อง 11	04.10-05.00น.	08.30-09.00น. และ 11.58-12.00น.
ITV	-	05.00-05.30น.

*สถานีโทรทัศน์ไอทีวี เป็นสถานีเดียวที่ไม่มีกรสนับสนุนเวลาในการออกอากาศให้กับองค์กรผู้ผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์

จากตารางที่ 12 จะเห็นว่าช่วงเวลาที่แต่ละสถานีโทรทัศน์แต่ละสถานีมอบเวลาการออกอากาศให้องค์กรผู้ผลิตจะอยู่ในช่วงเช้า เวลาประมาณ 04.00 น. ตามหลักแล้วเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีการแข่งขัน และไม่สร้างรายได้ให้กับทางสถานีโทรทัศน์ ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ถูกรับขึ้นเนื่องจากในอดีตที่รายการได้ออกอากาศในช่วง 05.00 น. ต่อมาทางสถานีฯได้ขอเวลาดังกล่าวไว้ให้สำหรับองค์กรที่ต้องการเช่าเวลาออกอากาศรายการศาสนาจากสถานีฯ

แม้ว่าองค์กรที่ต้องการเช่าเวลาออกอากาศจากสถานีโทรทัศน์ จะมีงบประมาณในการผลิตรายการที่และสามารถเช่าเวลาออกอากาศในช่วงเวลาอื่นๆได้ แต่ทางสถานีไม่สามารถอนุญาตให้เช่าเวลาออกอากาศในเวลาอื่นๆได้ เนื่องจากมีการกำหนดผังรายการ และกำหนดประเภทรายการที่จะออกอากาศในช่วงเวลาต่างๆไว้เรียบร้อยแล้ว

“ทางสถานีได้กำหนดช่วงเวลาสำหรับออกอากาศรายการศาสนาไว้เรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นไปตามการจัดผังรายการของสถานี” ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามต่อว่า ถ้าองค์กรผู้ผลิตมีงบประมาณสามารถเช่าเวลาออกอากาศในช่วงอื่นๆได้ ทางสถานีจะอนุญาตให้แพร่ภาพในเวลาอื่นหรือไม่ “เราไม่สามารถให้เช่าในช่วงเวลาอื่นได้ เนื่องจากสถานีได้กำหนดช่วงเวลาให้กับรายการศาสนาไว้เรียบร้อยแล้ว รวมถึงรายการอื่นๆด้วย จะต้องอยู่ในช่วงเวลาที่สถานีได้กำหนดไว้” (สัมภาษณ์, คุณพวงรัตน์ สองเมือง, ผู้จัดการฝ่ายรายการสถานีโทรทัศน์ไอทีวี, วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2549)

ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์หรือผู้จัดผังรายการทุกสถานี ได้เห็นตรงกันว่าช่วงเวลาเช้าเป็นช่วงที่เหมาะสมสำหรับรายการศาสนา เนื่องจากช่วงเช้าเป็นช่วงที่สงบ และเหมาะสำหรับการเปิดรับสิ่งที่ดีๆ หรือ ช่วงเวลาเช้าเป็นช่วงที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่สนใจในเรื่องศาสนา เช่นพุทธศาสนิกชนจะตื่นเข้ามาดักบาตร ผู้ที่ปฏิบัติธรรมจะตื่นนอนแต่เช้าอยู่แล้ว สถานีจึงเห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าวเหมาะสม นอกจากนี้การวางผังรายการของแต่ละสถานีถือเป็นกลยุทธ์ที่แต่ละสถานีต้องกำหนดให้ดี เพราะมีผลต่อรายได้และผู้ชมของสถานีด้วยเช่นกัน

คุณสมรภัช ณรงค์วิชัย ผู้จัดการฝ่ายผลิตรายการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ได้กล่าวว่า “การที่เราจัดเวลาในช่วงเช้าให้กับรายการศาสนา เนื่องจากเห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม ผู้ปฏิบัติธรรม หรือศิษยานุศิษย์ จะตื่นขึ้นมาในตอนเช้ามาปฏิบัติธรรม มาเดินจงกรม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สงบ และเหมาะสมเป็นอย่างดี ดังนั้นเราจึงจัดผังรายการในช่วงเช้าให้กับรายการศาสนา ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวในวันอื่นๆ เราก็พอมิ Rating อย่างรายการข่าวเช้าวันใหม่” (สัมภาษณ์ วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

“ช่วงเวลาเช้าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการดูศึกษาเรื่องราวของศาสนา เป็นช่วงเวลา
ที่สงบไม่มีสิ่งรบกวน ดังนั้นสถานีจึงจัดเวลาเช้าให้กับรายการศาสนาในทุกศาสนา แต่จะแตกต่างกัน
กันที่วัน ซึ่งจะจัดให้เหมาะสมตามแต่ละศาสนา เช่นศาสนาคริสต์คือวันอาทิตย์ให้ตรงกับวันที่ไป
โบสถ์ หรือวันศุกร์สำหรับศาสนาอิสลาม” (สัมภาษณ์ ผอ. สุรินทร์ แปลงประสพโชค, ผู้อำนวยการ
สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง11, วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

ในทางกลับกัน ผู้ผลิตหรือผู้นำเสนอรายการกลับไม่ได้มองว่าช่วงเวลาดังกล่าวเป็น
ช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการนำเสนอรายการศาสนา แม้ว่าช่วงเวลาเช้าเป็นเวลาที่เหมาะสมสำหรับ
เนื้อหารายการศาสนา แต่ช่วงเวลา 04.00-05.00น. ถือเป็นเวลาที่เช้าเกินไป ผู้ชมรายการจำนวน
มากยังไม่ตื่นนอน เช่นเดียวกันกับผู้ผลิตรายการที่เช้าเวลาออกอากาศ ซึ่งก็ไม่ได้เห็นด้วยกับช่วงเวลา
เท่าไรนัก แต่ไม่สามารถ เลือกรายการหรือตรงกับสถานีโทรทัศน์ได้เลย ถึงแม้ว่าบางองค์กรจะมีความ
พร้อมด้านงบประมาณในการเช่าเวลาในช่วงอื่นๆของสถานี แต่สถานีก็ไม่อนุญาตให้เช่าได้
เนื่องจากแต่ละสถานีได้กำหนดลงไปผังรายการว่า ช่วงเช้าประมาณ 04.00-06.00น. เป็นช่วงเวลา
ของรายการศาสนา ถ้าองค์กรใดต้องการแพร่ภาพรายการศาสนา จะต้องแพร่ภาพในช่วงเวลา
ดังกล่าวเท่านั้น

สมณะเพาะพุทธ จันทเสฎฐโฐ (ท่านจันทร์) ผู้รับผิดชอบรายการ วิถีธรรม ได้กล่าวถึงเรื่อง
เวลาในการออกอากาศไว้ว่า “อาตมาไม่เห็นด้วยที่ช่องเอาเวลาศาสนาไว้ตอนนี้ จริงแล้วควรอยู่ช่วง
บ่ายตอนที่คนกำลังสติแตก เหมือนกับเอาโรงพยาบาลไปไว้ตรงที่มีคนป่วย บางคนไม่รู้ด้วยซ้ำว่ามี
รายการธรรมในโลกนี้” (สัมภาษณ์ วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2550)

จึงอาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลาในการออกอากาศเป็นปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิต
รายการศาสนาเกือบทุกรายการ ไม่ว่าจะเป็นรายการที่ได้รับการสนับสนุนช่วงเวลาการออกอากาศ
จากสถานีหรือไม่ก็ตาม ในทางกลับกัน ผู้ผลิตรายการศาสนาสำหรับศาสนาอิสลาม มีความเห็นต่าง
จากทั้งสองศาสนา คือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว ชาวมุสลิม จะตื่น
ขึ้นมาเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือการทำพิธีละหมาด หลังจากทำศาสนกิจเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็
จะสามารถดูรายการได้ หรือในวิถีชีวิตของคนมุสลิม ที่ต้องตื่นแต่เช้าเพื่อไปทำงาน เช่นการทำสวน
ยาง ซึ่งช่วงเวลาในการนำเสนอรายการนั้น เป็นช่วงที่ชาวมุสลิมตื่นนอนแล้ว จึงไม่คิดว่าช่วงเวลา
เป็นอุปสรรค หรือส่งผลกระทบต่อกรนำเสนอรายการของศาสนาอิสลาม

“ช่วงเช้ามีคเป็นช่วงที่ชาวมุสลิมจะต้องตื่นขึ้นมาทำพิธีละหมาดอยู่แล้ว ดังนั้นช่วงเวลาที่ยุทธการออกอากาศจึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับผู้ชมชาวมุสลิม จะมีโอกาสได้ชมรายการของเรา” (สัมภาษณ์ คุณ สมาน งานขโนง, ผู้ผลิตรายการวิถีอิสลาม, 30 พฤษภาคม 2549)

“เคยมีผู้ชมโทรศัพท์เข้ามาในรายการบอกว่า เขาทำงานโรงงานกะดึก กว่าจะเลิกงานก็ช่วงตี 4 กลับบ้านมาก็มาดูรายการ ได้พอดี ซึ่งดูรายการแล้วได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น หรือบางกลุ่มที่ต้องตื่นในช่วงตอนกลางคืนไปทำสวนยาง หรือปฏิบัติศาสนกิจ แต่ถ้ารายการไปอยู่ตอนกลางวันเราก็ไม่รู้จะจับกลุ่มคนดูกลุ่มไหนที่จะดูรายการศาสนา เพราะส่วนใหญ่ก็ไปทำงาน ไปเรียนกันหมด” (สัมภาษณ์, คุณอรุณ เคนยงโยชน, ผู้ผลิตรายการอัลฮัก ถอดรหัสสังขธรรม, วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2550)

ช่วงเวลาในการออกอากาศถือเป็นปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตรายการขององค์กรผู้ผลิตที่นำเสนอรายการศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ แต่สำหรับรายการศาสนาอิสลามถือเป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนในการผลิตรายการศาสนา และถือว่าเป็นเวลาที่มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมอีกด้วย

2.4 ผู้สนับสนุนรายการ

รายการศาสนาแต่ละรายการ มีผู้สนับสนุนรายการที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละสถานี เนื่องจากข้อกำหนดของทางสถานีได้กำหนดไว้ว่า ไม่อนุญาตให้รายการที่ได้รับเวลาออกอากาศจากสถานี มีโฆษณา โลโก้ หรืออักษรวิ่งได้ภาพ เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในรายการ แต่ทางรายการอาจรับการสนับสนุนบ้าง ในรูปแบบการบริจาคจากผู้ที่มีความศรัทธาต่อองค์กรศาสนานั้นๆ ซึ่งบางรายการมีการขึ้นชื่อของผู้สนับสนุน หรือผู้บริจาคในเครดิตท้ายรายการ

แต่สำหรับรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากสถานี สถานีไม่มีข้อกำหนดในเรื่องของการโฆษณาในรายการ อย่างไรก็ตามการสนับสนุนรายการศาสนามีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากรายการศาสนาออกอากาศในช่วงเช้า จึงมีจำนวนผู้ชมรายการไม่มากนัก ทำให้การสนับสนุนส่วนใหญ่มาจากสินค้าที่มีงบประมาณในการโฆษณาน้อย องค์กรที่มีความสัมพันธ์กับผู้ผลิตรายการ หรือเป็นองค์กรภาครัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เช่น โรงงานยาสูบ สนับสนุนรายการ พุทธธรรมนำทาง หรือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานประกันสังคม สนับสนุนรายการชีวิตธรรม เป็นต้น ซึ่งการให้การสนับสนุนรายการศาสนาแต่ละรายการจะขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างผู้ผลิตรายการและองค์กรผู้สนับสนุน

- รายการชีวิตธรรม ทางงบประมาณในการผลิตรายการโดยการหาผู้สนับสนุนรายการ โดยกำหนดช่วงท่องเที่ยวธรรม เพื่อตอบสนองนโยบายของผู้สนับสนุนรายการคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คุณพิระศักดิ์ การค้าพิทักษ์พงศ์ ผู้ควบคุมการผลิตรายการกล่าวว่า “ค่าใช้จ่ายในการถ่ายทำต่อเดือนไม่ถึง 100,000 และรายการมีผู้สนับสนุนเยอะ รายการได้เงินจากการสนับสนุนของผู้สนับสนุนรายการมากกว่าเงินที่รายการต้องเสียให้กับกระบวนการผลิตรายการ ซึ่งที่เหลือก็เป็นกำไรของบริษัทไป” (สัมภาษณ์ วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

- รายการ ตามรอยธรรม ได้กำหนดช่วงรักเมืองไทย ไว้สำหรับขายเนื้อหาให้กับองค์กรหรือสถาบันใดๆที่ต้องการประชาสัมพันธ์องค์กร แต่เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น อาจมีการจัดโครงการทอดผ้าป่า ทอดกฐิน หรือโครงการสร้างโบสถ์สร้างวิหาร

“ในช่วงแรกขาดทุนมาก ต่อมาเริ่มมีการหาผู้สนับสนุนรายการ อาจมีการขายเนื้อหารายการบ้าง แต่ต้องไม่ใช่พุทธพาณิชย์ เนื่องจากเป็นข้อกำหนดของสถานีซึ่งทีมงานของเรามีความสามารถ และเรียนรู้เร็ว สุดท้ายก็ดีขึ้น” (สัมภาษณ์ คุณชัยสิทธิ์ ศิริรัตน์, ผู้ผลิตรายการตามรอยธรรม, วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2549)

- รายการจากใจถึงใจ เป็นรายการที่องค์กรผู้ผลิตได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในต่างประเทศ ส่งผลดีต่อกระบวนการผลิตเนื่องจากองค์กรมีความพร้อม สามารถสร้างสรรค์รายการมีรูปแบบในการนำเสนอที่น่าสนใจ

“ทางซีบีเอ็นอเมริกาเป็นผู้ให้งบประมาณแก่ทางองค์กรเรา จริงๆแล้วเราก็มีหลายรายการที่ผลิตอยู่ และมีกิจกรรมอื่นๆที่เป็นงานสังคมสงเคราะห์ด้วย แต่สำหรับรายการจากใจถึงใจใช้งบประมาณประมาณ 100,000-150,000บาทต่อเดือนในการผลิตรายการ โดยงบประมาณทั้งหมดได้จากทางต่างประเทศทั้งหมด” (สัมภาษณ์ คุณสุชีวา อินสุวรรณ, ผู้ควบคุมการผลิตรายการจากใจถึงใจ, วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2550)

การสนับสนุนจากผู้สนับสนุนรายการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มงบประมาณในการผลิตให้แต่ละรายการ ซึ่งผู้สนับสนุนรายการเหล่านี้เห็นความสำคัญของรายการที่ต้องการเผยแพร่ศาสนา นอกจากนี้การสนับสนุนองค์กรทางศาสนายังสามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผู้สนับสนุนรายการอีกด้วย แต่สำหรับรายการที่ไม่สามารถรับการโฆษณา หรือไม่สามารถหาผู้สนับสนุน

รายการได้ จะใช้งบประมาณที่มีจำกัดขององค์กรผู้ผลิตรายการเองซึ่งจะก่อให้เกิดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตรายการ

2.5 การแข่งขัน

ในปัจจุบันมีรายการรายการศาสนาแพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ ถึง 36 รายการ ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นมากจากอดีต และแต่ละรายการจะมีรูปแบบหรือเนื้อหาในการนำเสนอที่คล้ายคลึงกันก็ตาม แต่กลับไม่มีการแข่งขันกันระหว่างรายการศาสนาด้วยกัน เนื่องจากแต่ละรายการมีผู้ชมที่เป็นกลุ่มเฉพาะของแต่ละรายการเอง

“ผู้ผลิตรายการศาสนาแต่ละรายการรู้จักกันหมด ช่วยเหลือกัน เช่นมีงานที่ไหนบางที่เราก็ก่อทำรายการให้ แล้วก็แบ่งๆกันไปตัดต่อเนื้อหารายการเอง หรือบางครั้งก็เป็นเทปด้วยกันเลย ส่วนใหญ่ผู้ผลิตก็ช่วยกันผลิตรายการกันแบบนี้แหละ” (สัมภาษณ์ คุณสมหมาย สุภษิต, ผู้ควบคุมการผลิตรายการเวทีธรรม, วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2550)

แต่ในอีกแง่หนึ่ง การที่ไม่มีการแข่งขันระหว่างรายการศาสนานั้น ทำให้ไม่เกิดการพัฒนาของรายการศาสนา บางรายการผลิตรายการในรูปแบบเดิมตลอด 10 ปีที่แพร่ภาพมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาให้มีรูปแบบที่น่าติดตาม หรือชักชวนและดึงดูดผู้ชมรายการมากยิ่งขึ้นเลย ซึ่งสวนทางกับความต้องการของผู้บริโภค ที่พัฒนาและเพิ่มมากขึ้นทุกวัน นี่จึงอาจเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้รายการศาสนาไม่เป็นที่นิยม เพราะการผลิตรายการเป็นการผลิตเพื่อสนองความต้องการขององค์กรผู้ผลิต ไม่ใช่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชมรายการ

การผลิตรายการศาสนาของแต่ละองค์กรต่างมีปัจจัยที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับองค์กรผู้ผลิต หรือขึ้นอยู่กับปัจจัยด้วยตนเอง และปัจจัยที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์กรจะมีความสัมพันธ์และส่งผลถึงกันหมด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยที่เป็นปัจจัยในการสนับสนุนต่อรายการศาสนารายการหนึ่ง อาจจะถูกกลายเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคให้กับอีกรายการหนึ่งก็ได้